

“ХОРИГДЛЫГ ГЭР БҮЛД НЬ ТУЛГУУРЛАН НИЙГЭМШҮҮЛЭХ АЖЛЫН АЧ ХОЛБОГДОЛ”

THE IMPORTANCE OF SOCIALIZATION OF PRISONERS TO FAMILIES



С.Ууганбаатар

*Дотоод хэргийн их сургуулийн Ахлагчийн
мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвийн Шүүхийн
шийдвэр гүйцэтгэлийн тэнхимийн багш, хошууч*

Хураангуй: 2015 оны Эрүүгийн хуульд “Эрүүгийн хариуцлагын зорилго нь ...гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг нийгэмшүүлэхэд оршино”⁹⁹ хэмээн заасан нь хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын ач холбогдлыг хуульчилж өгсөн хамгийн дэвшилтэт алхам болсон. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд “Хорих ял эдэлж байгаа ялтанг хоригдол гэнэ”¹⁰⁰ хэмээн заасан. Хоригдол хүн хэдийгээр гэр бүлээсээ тусгаарлагдан, гэр бүлийн гишүүдээсээ хол, тодорхой эрхүүдээ хязгаарлуулж хорих ял эдэлж байгаа хэдий ч гэр бүлийн гишүүн хэвээрээ л байдаг. Хүн заавал орон гэртээ, хашаа байшиндаа, эсвэл орон сууцандаа гэр бүлийн гишүүдтэйгээ нэг дор, хамт амьдарч байж л гэр бүлдээ харьяалагдана гэсэн үг биш. Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулахдаа тэрхүү “гэр бүл” хэмээх үнэт зүйлтэй нь хамтад нь судалж, үйлчилгээ үзүүлэх нь нэн чухал билээ.

Abstract: In the Criminal Code, "The purpose of criminal liability is to socialize the person who committed the crime It was the most progressive step that legitimized the importance of prisoner socialization The Law on Execution of Court Decision states that "Prisoner is a convict who is serving a prison sentence" stated. A prisoner is still a member of the family, even though he is separated from his family, away from family members, and serving a prison sentence with certain rights restricted It does not mean that a person belongs to a family only if he lives together with his family members in a house, a house, or an apartment. When organizing the socialization of prisoners, it is very important to study and provide services together with the value of the "family".

Түлхүүр үгс: Нийгэмшүүлэх ажил, гэр бүлийн тухай ойлголт.

Keywords: Concept of social work and family.

⁹⁹ Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл // Эрүүгийн хууль. 2015

¹⁰⁰ Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл // Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль. 2017

ОРШИЛ

Хүн бол нийгмийн амьтан бөгөөд нийгмийг бүтээгч эх юм. Хүн байгаа газарт нийгэм оршин тогтнож байдаг. Нийгмийг бүтээгч хүн нь ямар нэгэн байдлаар гэр бүлд харьяалагдаж, гишүүн нь болж амьдардаг. Энэ нь чухамдаа Л.Берталанфийн “системийн онол” үзэл баримтлалаар маш тодорхой тайлбарлагдана. Нөгөө талаас хорих анги бол нэг төрлийн нийгэм, нийгмийн нэг хэлбэр бөгөөд хоригдлын ял эдэлж буй орчин нөхцөл, тэнд амьдарч буй бусад хоригдлууд, алба хаагчид, хамаарал бүхий этгээд ч тэрхүү нийгэмд харьяалагдаж, тэрхүү нийгэм гэх “систем”-ийн нэг хэсэгт тооцогдоно. Өрөөсгөлөөр ойлгоход бас нэгэн гэр бүл ч гэж нэрлэгдэх боломжтой. Гэхдээ гэр бүл гэдэг ойлголтыг хэрхэн ойлгохоос шалтгаална.

Тиймээс л хоригдлыг гэр бүлд нь тулгуурлан нийгэмшүүлэх ажлыг сайтар ойлгож ухаарах нь маш чухал. Хоригдолд мэргэжил, боловсрол эзэмшүүлж, эерэг зан үйл төлөвшүүлэх системчилсэн сургалтад хамруулан, гэмт санаа бодлоос нь татгалзуулах төрөл бүрийн нөлөөллийн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх нь нийгэмшүүлэх ажлын салшгүй чухал ойлголтууд мөн боловч тэдгээрийн үндэс суурь нь гагцхүү гэр бүл, гэр бүлийн халуун дотно уур амьсгал, нандин итгэлцэлд тулгуурласан юугаар ч үнэлж баршгүй үнэ цэнтэй харилцаа холбоо билээ.

Судалгааны ач холбогдол

Хоригдлыг гэр бүлд нь тулгуурлан нийгэмшүүлэх ажлын ач холбогдлыг судалснаар хорих байгууллагын ажилтнууд хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажил, үйлчилгээг зохион байгуулахдаа тэдний гэр бүлийн үзэл баримтлал, үнэт зүйлсэд нь тулгуурлан үйлчилгээ үзүүлж, нийгэмшүүлэх ажлын бодит үр дүнд хүрээсэй гэсэн итгэл найдварыг тээж энэхүү илтгэлийг бичлээ.

Судалгааны арга зүй

Энэхүү судалгааг:

- Сэдэвтэй холбоотой хууль, эрх зүйн болон онолын баримт бичгүүдийг судлах;
- Хоригдолтой хийсэн уулзалт, ярилцлага /ганцаарчилсан болон бүлгийн/-ын тэмдэглэл, бодит кейс, баримтад тулгуурлах;
- Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажилтай холбоотой бусад улс орны туршлагыг судлах.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Судалгааны ажлын үндсэн агуулгын хүрээнд:

1. Гэр бүлийн тухай ойлголт, системийн онолын үзэл баримтлал;

2. Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын тухай, ШШГТ хууль, Хорих ангийн дотоод журамд зааснаар хоригдлын гэр бүлтэйгээ харьцах эрх зүйн боломжийн талаар;
3. Гэр бүлийн харилцаа хоригдлын нийгэмших үйл явцад хэрхэн нөлөөлдөг талаар;
4. Гэр бүлийн харилцаагүй, эргэлт уулзалтгүй хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын тухай зэрэг агуулгуудыг судалж үзлээ.

Гэр бүлийн тухай ойлголт, системийн онолын үзэл баримтлал

Гэр бүл гэж хамтдаа амьдардаг, бие биетэйгээ ямар нэгэн холбоотой (цусан холбоотой, гэрлэсэн г.м.) бүлэг хүмүүс буюу амьтдыг (зарим амьтад нь үр төлөө асарч гэр бүлтэй төсөөтэй зүйлийг бүрдүүлдэг) хэлнэ. Гэр бүлийн анхдагч үүрэг нь үр удмаа нөхөж үйлдвэрлэх, өсгөж хүмүүжүүлэх явдал юм.

Гэрлэлт болон үрчлэлтэд суурилсан, хүмүүсийн харилцааг гэр бүл гэнэ. Гэр бүл нь нийгмийн бичил хэлбэр мөн. Гэр бүлийн зохион байгуулалт буюу гэр бүлийн тогтолцоог чулуун зэвсгийн үеэс үүсэлтэй гэж үздэг бөгөөд үүнээс өмнө гэр бүл болох явдал замбараагүй байснаас цус ойртолт элбэг байжээ.¹⁰¹

Эдгээрээс үзэхэд гэр бүл хэмээх ойлголт нь 2-оос дээш хүний бүрэлдэхүүнтэй, хоорондын хамааралт харилцаа бүхий нийгмийн бичил бүлгийн шинжийг агуулсан байна.

Монгол улсын Гэр бүлийн тухай хуульд “гэр бүл гэж гэрлэлтийн үр дүнд буй болсон, эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүргээр холбогдсон хамтын амьдрал бүхий гэр бүлийн гишүүдийг” ойлгох талаар, “Гэр бүл нь нийгмийн үндсэн нэгж мөн” хэмээн тус тус тунхагласан.¹⁰²

Манай улсад гэр бүлийн систем хамгийн сонгодог утгаар хөгжсөн гэж үзэж болно. Учир юу гэвэл Монгол хүн гэр бүлсэг /гэрсэг/ шинж чанартай төдийгүй хамаатан садан, цусан төрлийн харилцаа холбоо болон нэг хонхор, дов жалганы үзэл /ярианы хэллэг/-ийг эрхэмлэдэг. Мөн өргөжсөн гэр бүлийн шинжийг хамгийн сонгодог утгаар нь хөгжүүлсэн. Өөрөөр хэлбэл нэг гэр бүлд эцэг эх, хүүхдүүд, тэдний ач зээ, эсвэл өвөө эмээ нь нэг дор, нэг ам бүл болж амьдрах тохиолдол түгээмэл байдаг. Тиймээс Монгол хүнийг нийгэмшүүлэх, гэмт санаа бодлоос нь татгалзуулахын тулд “гэр бүл” хэмээх тэрхүү “үнэт зүйл”-д нь тулгуурлан, тэдний дэмжлэг туслалцааг авч хамтран ажиллах нь нэн чухал.

Тэгвэл систем гэж юу вэ? Систем гэдэг нь нэгтгэх, нэг дор байрлуулах, хамтад нь авч үзэх, өөр хоорондоо уялдаа холбоо бүхий нэгж хэсгүүдийн нийлбэр

¹⁰¹ “Википедиа” чөлөөт нэвтэрхий толь. Цахим хаяг.

¹⁰² Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл // Гэр бүлийн тухай хууль.

цогц гэсэн утга бүхий “systema” гэсэн грек үгнээс гаралтай. Энэ үгийг тайлбар толь бичгүүдэд дараах байдлаар тайлбарласан байдаг. “Систем нь өөр хоорондоо харилцан холбоотой буюу харилцан хамааралтай нэгжүүдийн цуглуулга. Харин дэд систем гэдэг нь ямар нэгэн системийн хэсэг болж буй систем юм” хэмээн тодорхойлсон байдаг “Нэгэн цогц байдлаар ажиллах зүйлс буюу хэсгүүдийн бүлэг” хэмээн тодорхойлжээ. Системүүдийг байгалийн болон хүний гараар бүтээгдсэн (загварчлагдсан) хэмээн хуваан үздэг. Хүний гараар бүтээгдсэн системүүд гол төлөв тодорхой зорилго, багц зорилтуудтай байдаг бол байгалийн системүүд тодорхой зорилгогүй хэр нь харьцангуй тогтвортой, уян хатан бөгөөд үр ашигтай байдаг. Байгалийн төрөл бүрийн системүүд байдаг.

Систем гэсэн ойлголтыг хамгийн энгийнээр “Систем нь өөр хоорондоо харилцан холбоотой хэсгүүдийн олонлог” хэмээн тодорхойлсон байдаг. Систем бүр бие биенээсээ хамаарсан, уялдаа холбоотой элементүүдээс (дэд системүүдээс) тогтож, өөрийг нь хүрээлэн буй орчноос өгөгдөл мэдээлэл хүлээн авч, өөрийн төлөв байдлыг илэрхийлдэг. Системийг хүрээлж буй орчныг системийн орчин гэнэ. Аливаа систем нь орчинтойгоо байнга харилцан үйлчлэлцэж байдаг төдийгүй үйлчлэх орчноосоо хамааран байнга хувьсан өөрчлөгдөж байдаг. Систем нь том системийн бүрэлдэхүүн хэсэг байхаас гадна өөртөө дэд хэсгүүд буюу дэд системүүдийг агуулж болно.¹⁰³

Гэр бүлийг нэгэн систем гэж үзвэл гэр бүлийн гишүүн /хоригдол/ нь тэрхүү системийг бүрдүүлэгч нэг хэсэг нь юм. Хоригдол ямар нэгэн байдлаар гэр бүлд харьяалагдаж байдаг тул гэр бүлийн бусад гишүүдтэйгээ гэр бүлийн харилцан хамаарлаар холбогдож бие биенээсээ шалтгаалж байдаг. “Систем нь өөр хоорондоо харилцан холбоотой хэсгүүдийн олонлог” хэмээх тодорхойлолтод анхаарлаа хандуулж, түүний мөн чанарыг сайтар тунгаан бодох нь чухал. Хоригдол хэдийгээр гэр бүлээсээ тусгаарлагдсан газарт тодорхой хугацаанд тусдаа байгаа хэдий ч суллагдан гарсны дараа эргээд л гэр бүлдээ ирэх төдийгүй тэнд байх хугацаандаа ч гэр бүлийн гишүүн хэвээр байдаг.

ШШГТ хуульд зааснаар хоригдлын гэр бүлтэйгээ харьцах эрх зүйн боломжийн талаар:

Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын талаар Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд дараах байдлаар тусгасан. Үүнд:

218 дугаар зүйл. Нийгэмшүүлэх ажил

“Хорих байгууллагад явуулах нийгэмшүүлэх ажлын хүрээнд хоригдол хорих ангид ял эдлэх бүхий л хугацааг хамарсан, хоригдолд нийгмийн харилцаанд ухамсартайгаар бие даан оролцоход дэмжлэг үзүүлэх, чадавхжуулах, хөгжүүлэх,

¹⁰³ Амарбаясгалан, Р. Онош. 2006

хууль дээдлэх төлөвшлийг бий болгоход чиглэсэн нийгэмшүүлэх мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлнэ.”

“Хориг анги нь нийгэмшүүлэх ажлын мэргэшсэн нэгжтэй байх бөгөөд хоригдлыг хориг ангид хүлээн авмагц нийгэмшүүлэх мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг тодорхойлж, түүнд үндэслэн нийгэмшүүлэх үйлчилгээ үзүүлэх төлөвлөгөө боловсруулж ажиллана.”

219 дүгээр зүйл. Нийгэмшүүлэх ажлын хэлбэр, зохион байгуулалт

“Хоригдлыг эрх зүйн мэдээллээр хангах, хөдөлмөрийн дадлага, мэргэжлийн баримжаа олгох, ур чадвар, мэдлэг боловсролоо дээшлүүлэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, ардын уламжлалт зан үйлд сургах болон хүсэл, сонирхолд нь үндэслэн эерэг зан үйлд төлөвшүүлэх бусад хэлбэрээр нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулна.”

“Нийгэмшүүлэх ажилд хориг ангийн алба хаагчаас гадна бусад байгууллага, иргэнийг оролцуулж болно.”

“Нийгэмшүүлэх ажлыг хоригдлын үйлдсэн гэмт хэргийн болон түүний хувийн байдал, нас, хүйс, ял эдлүүлэх нөхцөлийг харгалзан ганцаарчилсан, бүлгийн, эсхүл нийтэд чиглэсэн хэлбэрээр тусгай хөтөлбөр боловсруулж үе шаттай, ялгамжтай зохион байгуулна. Нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулахад хориг анги, алба хаагч, бусад байгууллага, албан тушаалтнаас хууль тогтоомжид заасан эрх хэмжээний хүрээнд туслалцаа авч болно.”

“Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлыг ял эдлүүлэх ажиллагааг хөдөлмөр, сургалттай хослуулах, хоригдлын бүтээлч ажиллагаа, үр ашигтай санаачилгыг дэмжих, ёс зүй, сэтгэл зүйн нөлөөллийг хориг ангийн дэглэм, зэрэглэлийн онцлогийг харгалзан зохион байгуулна.”⁶

Хуулийн эдгээр зүйл заалтаас харахад хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажилд алба хаагч, бусад байгууллага, иргэнийг татан оролцуулж болох тухай заасан боловч түүний гэр бүлийг татан оролцуулах, гэр бүлийн үнэт зүйлд нь тулгуурлан нийгэмшүүлэх ажил, үйлчилгээг зохион байгуулж болох тухай тусгаагүй байна. Энэ нь хоригдлыг гэр бүлд нь тулгуурлан нийгэмшүүлэх ажлын судалгаа шинжилгээг сайтар хийж, ач холбогдлыг нь таниулан ойлгуулах ажил дутмаг байгаагийн нэг илрэл юм. Харин “хоригдол хориг ангид ял эдлэх бүхий л хугацааг хамарсан” хэмээн заасан явдал нь хоригдол ял эдэлж эхлэхээс авхуулаад л түүнийг суллагдан гарахад нь бэлтгэх шаардлагатайг харуулж байна.

Хоригдлыг гэр бүлийн гишүүдтэй нь уулзуулах, тэднийг гэр бүлтэй нь харилцаа холбоотой байлгах талаар дараах байдлаар тусгасан. Үүнд: Хоригдлын хориг ял эдлэх дэглэм, зэрэглэлээс хамаарч уулзалт хийх, утсаар ярих, илгээмж, захидлаар харилцах хугацааг ялгамжтай байдлаар зохион байгуулсан.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 198 дугаар зүйл: Нээлттэй хориг анги

“Нээлттэй хорих ангийн энгийн зэрэглэлд ял эдэлж байгаа хоригдол 30 хоногт нэг удаа удаан хугацааны уулзалт хийж болох бөгөөд түр хугацааны уулзалт хийх, захидал илгээх, илгээмж авах, утсаар ярих тоог хязгаарлахгүй.”

“Нээлттэй хорих ангийн тусгай зэрэглэлд ял эдэлж байгаа хоригдол 7 хоногт нэг удаа түр, 45 хоногт нэг удаа удаан хугацааны уулзалт хийж, 7 хоногт нэг удаа илгээмж авч, нэг удаа утсаар ярьж болох бөгөөд захидал илгээх тоог хязгаарлахгүй.”

Хуулийн 199 дүгээр зүйл: Хаалттай хорих анги

“Хаалттай хорих ангийн энгийн зэрэглэлд ял эдэлж байгаа хоригдол нь 60 хоногт нэг удаа түр, 90 хоногт нэг удаа удаан хугацааны уулзалт хийж, 30 хоногт нэг удаа илгээмж авч, нэг удаа утсаар ярьж болно.”

“Хаалттай хорих ангийн тусгай зэрэглэлд ял эдэлж байгаа хоригдол 90 хоногт нэг удаа түр, 120 хоногт нэг удаа удаан хугацааны уулзалт хийж, 60 хоногт нэг удаа илгээмж авч, нэг удаа утсаар ярьж болно.”⁷

Түр ба удаан хугацааны уулзалт авах нь хоригдлуудын гэр бүлтэйгээ хамт байх хамгийн том боломж юм. Хорих ялын дэглэм, зэрэглэлээс хамаарч хоорондын хугацаа нь харилцан адилгүй байдаг бөгөөд энэ нь тэдний сэтгэл зүйд маш их нөлөөллийг бий болгодог. Гэр бүлээс нь эргэлт уулзалт тогтмол ирдэг хоригдлуудын хувьд хуульд заасан дээрх хугацаанд уулзалт хийх нь тэдний сэтгэл зүйд сайнаар нөлөөлж нийгэмшил, төлөвшилд нь эерэг нөлөөллийг бий болгодог. Нийгмийн ажилтан “Хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын төлөвлөгөө”-дөө тэдний гэр бүлийн гишүүдтэй хамтарч ажиллах тухай хэсгийг заавал тусгаж, эргэлт уулзалтаар ирсэн үед нь гэр бүлийн гишүүдтэй нь уулзалт зохион байгуулж байх нь чухал.

Утсаар ярих, илгээмж авах, захидлаар харилцах зэрэг нь хоригдлын гэр бүлтэйгээ харилцах хуулиар олгогдсон үндсэн эрхүүдийн нэг бөгөөд холбогдох хууль, журамд заасан хугацаанд харилцаа холбоо тогтоож, эрхээ эдлэх нь тэдэнд сэтгэл санааны тайвшрал авах боломжийг олгодог. Хорих анги хоригдлын эдгээр эрхүүдийг хязгаарласан ямар ч үйлдлийг таслан зогсоож, нөхцөл боломжоор хангах нь маш чухал.

ШШГЕГ-ын даргын тушаалаар “Цахим уулзалт зохион байгуулах журам”-ыг баталж, хэрэгжилтийг хангаж эхэлсэн нь гэр бүлээсээ хол ял эдэлж буй, уулзалтаар ирэх боломжгүй хоригдлуудын нийгэмшилд эергээр нөлөөлсөн маш дэвшилтэт алхам болсон.

Гэр бүлийн харилцаа хоригдлын нийгэмших үйл явцад хэрхэн нөлөөлдөг талаар:

Судалгаанаас үзэхэд давтан гэмт хэрэг үйлдсэн хоригдлуудын 80% нь ямар нэгэн байдлаар гэр бүлийн харилцаа холбоо сул, гэр бүлийн гишүүдтэйгээ

таарамжгүй харилцаатай эсвэл огт гэр бүлийн харилцаагүй байдаг байна. Тэднийг олон удаа, дахин давтан гэмт хэрэг үйлдэх тусам нь гэр бүлийн гишүүд нь харилцаагаа хөндийрүүлж, таарамжгүй харьцаатай болж, улмаар харилцаагаа таслах хүртэл сөрөг үр дагаварт хүрдэг. Гэр бүлийн дэмжлэг туслалцаагүй хоригдол сэтгэл санааны хувьд тогтворгүй болж энэ байдал нь даамжирсаар дахин давтан гэмт хэрэг үйлдэх, ял эдлэх хугацаандаа зөрчилд холбогдох шалтгаан болно.

Харин эсрэгээрээ гэр бүлтэйгээ харилцаа сайтай, тогтмол уулзалт хийж илгээмж авч утсаар харилцдаг хоригдлуудын хувьд ял эдлэх хугацаандаа аль болох ажил хөдөлмөр, сургалт, нийгэмшүүлэх ажилд идэвхтэй оролцон шагналын хоногоор урамшуулагдаж богино хугацаанд гэр бүлдээ очихыг эрмэлзэнэ. Гэр бүл нь амьдралын боломж тааруухан, санхүүгийн дэмжлэг туслалцаа бага байлаа ч өөрөө цалинтай хөдөлмөр эрхэлж ахуйн хэрэгцээний зүйлсээ худалдан авах санхүүгийн эх үүсвэртэй байж “амиа борлуулах”-ыг л хичээдэг.

Улмаар зарим нь цалингаасаа хохирол төлбөрөө бүрэн барагдуулж, улмаар гэр бүлийн гишүүддээ холбогдох журмын хүрээнд мөнгө шилжүүлж амьдрал ахуйд нь дэмжлэг болох ч тохиолдол элбэг байдаг.

Зарим хоригдлуудын хувьд гэр бүлийн гишүүд нь /эцэг, эх, ах, эгч, дүү, төрөл садан/ хорих ял эдэлж байгаа /хамт эсвэл өөр хорих ангид/ тохиолдол бий. Харин тэдгээр хоригдлуудын гэр бүлийн харилцаа нь зарим тохиолдолд тэдний нийгэмшил, төлөвшилд сөргөөр нөлөөлөх хандлага ажиглагддаг. Тэд буруу, сөрөг зүйл дээр санаа нэгдэж, гэр бүлийн итгэлцэл, харилцаа холбоогоо сөргөөр ашиглан нийгэмд аюултай үйлдэл хийж болзошгүй төдийгүй заримдаа тийм бодит кейс ч тохиолддог.

Кейс-1. Хоригдол Ч.Ц нь 3 удаагийн ял шийтгэлтэй бөгөөд хамгийн сүүлд 2009 онд танхайн гэмт хэрэгт шийтгэгдэн ял эдэлж байгаад 2017 онд тус ангиас суллагдсан. Тэрээр багаасаа өнчин өссөн, эцэг, эхээ мэдэхгүй бөгөөд асрамжийн газраар хүмүүжиж ирсэн. Удаа дараа танхайн гэмт хэрэгт шийтгэгдэж байсан тул Онц аюултай гэмт хэрэгтнээр тооцогдож Хорих 439 дүгээр “Онцгой” дэглэмтэй хорих ангид ял эдэлж байгаад тус ангид 2014 онд ирсэн. Түүнийг хариуцсан нийгмийн ажилтан түүний амьдарч байсан асрамжийн төвтэй холбогдож, хамаатан садныг нь судлан, олж харилцаа холбоо тогтоосны үндсэн дээр ойрын хамаатныг нь эргэлт уулзалтаар уулзуулж, “гэр бүл зохиож сайхан амьдрах” тухай ярилцсан байна. Улмаар түүнийг багын найзтай нь уулзуулан, зуучилж гэрлэлтийг нь батлуулан “гэр бүл”-тэй болгосон бөгөөд тэрээр хугацааны өмнө суллагдаж одоогоор тогтсон ажилтай, эхнэр 2 хүүхдийн хамт сайн сайхан амьдарч байгаа билээ.

Дээрх тохиолдлоос үзэхэд хоригдлын ухамсарт “гэр бүл” хэмээх үнэ цэнэтэй ойлголтыг төлөвшүүлж, хүний ёсонд гэр бүлийн харилцаа хамгийн чухал

болохыг ойлгуулан ухамсарлуулж чадвал тэр л жинхэнэ сайн нийгэмшил болдог нь харагдаж байна. Хүн нэгэнт л гэр бүлийн гишүүн болж нийгмийн харилцаанд оролцож амьдрах жамтай “Нийгмийн амьтан” тул гагцхүү тэр л ёсонд нь тулгуурлан нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулах нь хамгийн үр дүнтэй арга юм.

Гэр бүлийн харилцаагүй, эргэлт уулзалтгүй хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын тухай

Хорих ял эдэлж буй гэр бүлийн харилцаа холбоо сул, эргэлт уулзалтгүй хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажилд ихээхэн хүндрэл бэрхшээл тулгардаг. Тэд хорих ял эдлэх хугацаандаа төдийгүй суллагдан гарсны дараа нийгэмд дасан зохицож чадахгүй дахин давтан гэмт хэрэг үйлдэх тохиолдол түгээмэл тохиолддог. Зарим нь гэмт хэрэг үйлдэхэд хамтарч оролцсон этгээд /хам хэрэгтэн эсвэл гал хам/-ийг “гэр бүлийн гишүүн”-ээ болгож, суллагдан гарсны дараа хамт амьдрах тухай ч төлөвлөсөн байх нь бий. Эдгээр тохиолдолд хоригдлуудыг нийгэмд суллагдан гарахаас нь өмнө гэр бүлийн харилцаа, “амьдрал зохиох”-ын ач холбогдлыг ойлгуулах ухуулга, сурталчилгаа, нөлөөллийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх хэрэгтэй.

Тэдэнд хорих ял эдлэх хугацаанд нь ШШГТ хуульд заасан “эрх зүйн мэдээллээр хангах, хөдөлмөрийн дадлага, мэргэжлийн баримжаа олгох, ур чадвар, мэдлэг боловсролоо дээшлүүлэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, ардын уламжлалт зан үйлд сургах болон хүсэл, сонирхолд нь үндэслэн эерэг зан үйлд төлөвшүүлэх бусад хэлбэрээр нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулдаг” боловч гэр бүлийн үнэ цэнтэй харилцааны ач холбогдлыг ойлгоогүй, суллагдан гарсны дараа гэр бүлийн нэг гишүүн болж амьдрах тухайгаа ухамсарлаагүй тохиолдолд нийгэмшүүлэх ажлын үр дүн нь хангалтгүй, хий дэмий зүйл болж хувирдаг. Учир нь тэрхүү хоригдол суллагдан гарсны дараа ямар нэгэн байдлаар “гэр бүл”-д харьяалагдаж, гэр бүлийн харилцаа үүсгэдэг бөгөөд энэ л арга техникт суралцаагүй тохиолдолд дахиад л нийгмийн хэм хэмжээг зөрчих “эрсдэл”-тэй нүүр тулдаг.

Гэр бүлийн харилцаагүй хоригдлын гэр бүлийн харилцааг эргэн сэргээх ажил зохион байгуулах нь хоригдлын нийгэмшилд маш эергээр нөлөөлдөг. Тухайлбал:

Кейс-2. Хаалттай дэглэмийн хоригдол С.Ө нь 4 удаагийн ял шийтгэлтэй. 2007 оноос гэр бүлээсээ харилцаагаа хөндийрүүлж эцэг, эхтэйгээ 11 жил уулзалгүй хулгайн гэмт хэрэгт холбогдож явсаар иржээ. Энэ хугацаанд түүний эцэг нь нас барж, эх нь амьдралын боломж тааруу тул хүүгээ төдийлөн хайж, эрж уулзах боломжгүй байлаа. 2018 онд хорих ангийн хүний нөөцийн ажилтан, нийгмийн ажилтан нар хамтран судалгаа хийж ажилласны үр дүнд хоригдол С.Ө-ийн эхийг Улаанбаатар хотын Баянзүрх дүүрэг “Улиастай”-д амьдардаг талаар олж мэджээ. Тэд “Хүний эрхийн өдөр”-ийг тохиолдуулан түүний өндөр настай эхийн гэрт нь очиж, уулзан хүүтэйгээ уулзах талаар саналыг тавьж зөвшөөрүүлсэн байна. Ийнхүү ажилтнууд хорих ангиас унаагаар үйлчлэн, тодорхой хэмжээний

санхүүжилтийг гаргаж эхийг нь хорих ангийн байршилд авч ирэн 11 жил уулзаагүй хүүтэй нь уулзуулах ажлыг зохион байгуулсан бөгөөд тэр гэр бүлийн халуун дотно харилцааг эргэн сэргээж, хүүг нь дахин гэмт хэрэг үйлдэх эрсдэлт байдлаас урьдчилан сэргийлж чадсан юм. Одоо эх, хүү 2 гэр бүлээрээ Улаанбаатар хотод сайн сайхан амьдарч байна.

Практикт хоригдлыг хугацаанаас өмнө суллаж, хяналт тогтоох асуудлыг шийдвэрлэхдээ тухайн хоригдлыг суллагдан гарсны дараа оршин суух хаяг, газрын тодорхойлолт, хүлээж авах гэр бүлийн гишүүд, тэдний утасны дугаар, ажлын газрын тодорхойлолт /аж ахуйн нэгж, байгууллагын албан ёсны баталгаа бүхий/ зэргийг ар гэрээс нь хүлээн авч, баталгаа гаргуулсны дараа шүүхээр хэлэлцүүлэн шийдвэрлэдэг. Энэ нь хоригдол суллагдан гарсны дараа тухайн хоригдол ямар нэгэн байдлаар нийгмийн хэм хэмжээг зөрчих, дахин давтан гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдохоос урьдчилан сэргийлсэн эерэг арга хэмжээ билээ. Гэтэл гэр бүлийн харилцаагүй, эргэлт уулзалтгүй хоригдлуудын хувьд хугацаанаас өмнө суллагдаж, хяналт тогтоох эрх нь дээрх шаардлагаас болж хаагдмал байдалд ордог. Зөвхөн хугацаанаас өмнө суллаж, хяналт тогтоох асуудалд гэр бүлийн байдлыг нь анхаарч үзэх бус хоригдлын хорих ялын дэглэм, зэрэглэлийг хөнгөрүүлэх, хоригдлыг хорих ангийн байршлаас гадуур хөдөлмөр эрхлүүлэх асуудалд ч үүнийг анхаарч ажиллах нь чухал.

АНУ-ын туршлагаас үзэхэд хоригдлуудын үйлдсэн гэмт хэргийн шинж байдал, нийгмийн хор аюул, хувь хүний нийгэмшил, төлөвшил, гэр бүлийн харилцаа холбооноос нь хамаарч тэднийг Halfway House буюу түр байрлуулах төвүүдэд хуваарилан аль болох нийгэмд ойр байлгаж ажил хөдөлмөр эрхлүүлэн, сэтгэл зүйн үйлчилгээнүүдэд хамруулдаг. Тухайн төвдөө хоригдол дунджаар 18 сарын хугацаанд байрлах бөгөөд тэндээ ажил хөдөлмөр эрхэлж, цалингаасаа хуримтлал үүсгэдэг төдийгүй тодорхой хугацаанд гэр бүлдээ очиж харилцаа холбоогоо сайжруулах боломжтой талаар хуульчилж өгсөн. Хоригдол энэ төвөөс мөн л хугацааны өмнө суллагдах боломжтой бөгөөд уг асуудлыг авч хэлэлцүүлэхдээ харьяа орон нутгаас нь томилогдсон комисс, шаардлагатай тохиолдолд гэр бүлийн гишүүнийг нь ч оролцуулан шийдвэрлэдэг. Энэ нь хоригдлыг суллагдан гарсны дараа дахин гэмт хэрэг үйлдэхгүй байх баталгаагаар хангасан чухал ач холбогдолтой тогтолцоо юм.

Дээрх төвөөс хоригдол суллагдан гарсны дараа тодорхой хугацаанд гэрээр нь хяналт тогтоож 1 жил тутам хаягийн бүртгэлээ баталгаажуулж байх, тодорхой газар нутагт зорчих эрхийг хязгаарлан GPS бугуйвч ашиглан байршлыг хянах тогтолцоо ч байдаг байна. Манай улсын хувьд гэр бүлийн харилцаагүй, дэмжлэг тусалцаагүй, эргэлт уулзалтгүй хоригдлуудыг байрлуулах тусгай төвүүдийг дэмжиж Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тогтолцооны нэг хэсэг болгон АНУ-ын дээрх тогтолцоог өөрийн улсын хөрсөнд буулган нэвтрүүлэх нь чухал ач холбогдолтой.

Улаанбаатар хотод “Зөв амьдрах ухаан” ТББ болон шашны урсгал бүхий хэд хэдэн төвүүд байдаг боловч хуульчлагдаагүй, төрийн дэмжлэг тусалцаагүйн улмаас үйл ажиллагаа нь тийм ч хангалттай бус байгаа билээ. Мөн хугацаанаас өмнө суллаж хяналт тогтоолгосон хоригдол хэрвээ дахин гэмт хэрэг үйлдэх магадлалтай бол тодорхой газар нутагт зорчих эрхийг хязгаарлан GPS бугуйвч ашиглан байршлыг хянах тогтолцоог нэвтрүүлэх нь зүйтэй. Гэхдээ үүнийг зөвхөн хугацаанаас өмнө суллагдсан хоригдолд бус хөнгөн гэмт хэрэг үйлдсэн, анх удаа нийгмийн хэм хэмжээг зөрчсөн хүнийг аль болох гэр бүлээс нь салгахгүй, хорих анги, хорих байрны нөхцөлд дасан зохицохоос урьдчилан сэргийлж ашигладаг байх нь чухал байна. Учир нь хүнийг боломжтой л бол гэр бүлээс нь салгаж, хөндийрүүлэх нь тийм ч ач холбогдолтой зүйл биш шүү дээ.

ДҮГНЭЛТ

Хорих анги Эрүүгийн хариуцлагын зорилгыг хангаж хоригдлыг “нийгэмшүүлэх” ажлыг зохион байгуулахдаа тэдний гэр бүлд нь тулгуурлан холбогдох хууль, журмын хүрээнд үйлчилгээ үзүүлж хэвших нь илүү үр дүнтэй арга хэмээн үзэж болно. Хоригдол хорих ял эдлэх хугацаандаа ч, суллагдан гарсны дараа ч ямар нэгэн байдлаар гэр бүлд харьяалагдаж, гэр бүлийн гишүүн болж амьдардаг. Системийн онолын үзэл баримтлалаар хоригдол тэрхүү “гэр бүл” гэх нэгэн системийн гишүүн “дэд систем” бөгөөд гэр бүлийн бусад гишүүд түүнээс шалтгаалж, бие биедээ харилцан нөлөөлж байдаг. Түүнийг хорих ял эдлэх хугацаанд нь нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулахдаа “би гэр бүлдээ хэрхэн сайн сайхан амьдрах вэ? Миний эрхэмлэн нандигнах зүйл маань миний гэр бүл биш гэж үү? Би хэрхэн сайн хань, сайн эцэг /эх, ах, эгч, дүү, хүү, охин, өвөө, эмээ/ байх вэ? гэсэн асуултуудад л хамгийн сайнаар хариулах бэлтгэлийг хангуулж, гэр бүлийн нандин харилцааны талаар үзэл бодлыг төлөвшүүлэх нь чухал. Мөн ямар ч төрлийн нийгэмшүүлэх ажил зохион байгуулсан түүнийг гэр бүлээс нь огт салгалгүй хамтад нь авч үзэх, гэр бүлийн гишүүдийнх нь дэмжлэг тусалцааг авч ажиллах нь хамгийн үр дүнтэй.

Хорих ангийн удирдлага, алба хаагчид хоригдлын гэр бүлтэйгээ харилцаа холбоотой байх хуулиар олгогдсон эрхийг хэзээ ч хязгаарласан үйлдэл, нөхцөл байдал үүсгэж болохгүй. Нэг удаагийн тийм үйлдэл, нөхцөл байдал нь хоригдлын бүхий л амьдралыг хар бараан руу хөтөлж, түүнийг насаар нь гэмт хэрэгтэн болгох эрсдэл дагуулдгийг сайтар анхаарч ажиллах хэрэгтэй. Ялангуяа хоригдлын уулзалт хийх, утсаар ярих, илгээмж авах, захидлаар харилцах эрхүүд нь хоригдлын сэтгэл зүйд асар ихээр эерэг нөлөөллийг бий болгож түүнд “ганцаараа биш” мэдрэмжийг сэтгэлийн гүнээс нь ухааруулж өгдөг. Харин ч эсрэгээрээ хоригдлын гэр бүлтэйгээ харилцаа холбоотой байх бүхий л боломжийг судлан үзэж, хуулийн хүрээнд дэмжиж үйл ажиллагаа явуулах нь чухал юм.

Бүр гэр бүлгүй хоригдлуудад ч нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулахдаа суллагдан гарсны дараа ямар нэгэн байдлаар гэр бүлд харьяалагдаж амьдрах

талаар нь сайтар ойлгуулж, “Түр байр” -нд байрласан ч “Миний л гэр бүл” гэж хандах талаар ухамсарлуулахад нийгэмшүүлэх ажлыг чиглүүлэн зохион байгуулах хэрэгтэй.

НОМ ЗҮЙ

Хууль эрх зүйн баримт бичиг:

1. Эрүүгийн хууль. 2015 он.
2. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль. 2017 он.
3. Гэр бүлийн тухай хууль. 1999 он.

Ном, хэвлэл:

1. Хорих байгууллага дахь нийгмийн ажил. Каритас Чех ОУБ. 2015 он.
2. Онош. Р.Амарбаясгалан. 2006 он.
3. Halfway House. Katharine Noyl. 2011.

Цахим хаяг:

1. Википедиа- Чөлөөт нэвтэрхий толь

--o0o---